

Hyvä kuntaväki,

Kuntamarkkinoilla on tänä vuonna 91 elinvoimateeman alla olevaa tietoiskua tai seminaaria - tämä seminaari mukaan luettuna. Suuri lukumäärä ei ole yllätys, sillä kuntien elinvoima on moninaista ja rakentuu useista eri palasista. Kunnalla on elinvoiman edistämässä tärkeä rooli veroeurojen kohdentajana, kuntalaisten palveluiden järjestäjänä ja tuottajana sekä yrittäjyyden edellytysten luoja. Lisäksi kunnalla on asukkaidensa yhteisönä luontainen rooli hakea yhteistä pohjaa elinvoimatyölle.

Elinvoima ja sen ylläpito ovat hyvin monitahoisia asioita, joissa kunnat altistuvat myös ulkoisten tekijöiden armoille. Yksi asia, mitä on vaikea kiertää elinvoimakeskustelussa, on väestönkehitys. Kunnat ovat olemassa kuntalaisiaan varten ja miten käy, jos kuntaan ei synny kuin kourallinen uusia kuntalaisia? Yli viidennes Suomen kunnista on jo nyt tilanteessa, jossa niissä syntyy alle 20 lasta vuodessa. Väestöennusteen mukaan Suomen väestönkasvu tulee hidastumaan tulevaisuudessa, ja väestönkasvu jatkuu vain nettomaahanmuuton ansiosta. Tilastokeskuksen tämän kuun lopussa julkaistavalla kuntakohtaisella väestöennusteella saadaan tarkempi näkymä tulevaisuuden väestömäärään. On oletettavaa, että uusi ennuste tulee monissa kunnissa eroamaan merkittävästi edellisestä, vuonna 2015 tehdystä ennusteesta. Samalla se tulee muuttamaan omalta osaltaan kuntien tulevaisuuden näkymiä.

Kuntaministeritonttini ihan keskeinen kysymys onkin: Voiko väestöään rajusti menettävä kunta olla elinvoimainen ja jos voi, niin miten?

Satakunnan kansassa oli hiljattain laaja ja monipuolinen artikkeli alueen väestökehityksen heikentyvistä näkymistä. Muun muassa ensimmäisellä luokalla arvioidaan olevan 700 oppilasta vähemmän 10 vuoden päästä kuin nyt. Satakunnan tilanne on todellisuutta melko suuressa osassa Suomea.

Satakunnassa ei kuitenkaan oltu valmiita heittämään kirvestä kaivoon, vaikka ennuste väestökehityksestä ja sen vaikutuksista julkisiin ja kaupallisiin palveluihin olikin hätkähdyttävä. Suunnan kääntäminen nähtiin yhteistyön paikkana sekä kunnille, oppilaitoksille, yrityksille ja kolmannelle sektorille. Alueen kaikki toimijat tulisi entistä paremmin valjastaa toimimaan yhdessä nykyisten työpaikkojen säilyttämiseksi, mahdollisuuksien luomiseksi uusille yrityksille sekä nuorten työllistymisen edistämiseksi oman kunnan tai maakunnan alueelle.

Kunnat luovat edellytyksiä toimiville palveluille ja viihtyisille asuinympäristöille. Lapsiperheille olennaisia asioita ovat laadukas varhaiskasvatus ja opetuksen tarjoaminen. Kyläkoulut ja niiden merkitys kylän tai kunnan elinvoimatekijänä ovat tuttuja aiheita valtaosassa suomalaisia kuntia. Hyvät harrastusmahdollisuudet, leikkipaikat ja tapahtumat ovat myös tärkeitä. Ikääntyvässä Suomessa yhä merkittävämpi vetovoiman lähde on myös ikäihmiset, jotka ovat usein aktiivisia kansalaisvaikuttajia ja vapaaehtoistoimijoita sekä paikallisen kulttuuri – ja harrastustoimin tukipylväitä.

Toinen kysymys, tai pikemminkin huolenaihe, jota kuntaministerinä en voi kiertää on kuntien taloustilanteen kehitys.

Kunnan elinvoiman kasvattamisen pohjalla yksi perusta on riittävän hyvä taloudellinen kantokyky.

Kuntatalouden näkymät ovat lähivuosina huolestuttavat. Kuntien vuoden 2018 tilinpäätökset osoittavat kuntien taloustilanteen kiristyneen selvästi ja menojen kasvu uhkaa jatkaa tulojen kasvua nopeampana myös tulevina vuosina. Kuntien toimintamenot kasvavat tasaisesti väestön ikärakenteen muutoksen lisätessä palvelutarvetta. Tulopohjankaan kehitys ei näytä talouskasvun perusteella valoisalta. Talouskasvu jää tulevina vuosina viime vuosia maltillisemmaksi, joten kuntien veropohjan kasvu arvioidaan vaimeaksi. Näin ollen paine kuntien omiin sopeutustoimiin ja veroprosenttien korotuksiin lähivuosina on tuntuva. On selvää, että kuntatalouteen on viime vuosina syntynyt merkittävä tulojen ja menojen epäsuhde.

Kehityksestä on ollut selviä viitteitä jo aiemmin, mutta on silti hätkähdyttävää, että vuoden 2018 tilinpäätöstietojen perusteella vuosikate oli negatiivinen 13 kuntakonsernilla, tilikauden tulos negatiivinen 190 konsernilla ja yhteensä 20 kuntakonsernin talous on tilanteessa, jossa se lähtökohtaisesti täyttää kuntarakennelaisissa tarkoitettun harkinnanvaraisen yhdistymisavustuksen ehdot. Viimeksi mainittu tarkoittaa, että kuntakonsernin talouden ”liikennevalot” ovat jo vähintään keltaisella ja tilanteen ratkaisukeinoja on vakavasti ryhdyttävä etsimään.

Kaikkiaan 88 kuntaa haki talousongelmiensa vuoksi harkinnanvaraista valtionosuuden korotusta kuluvalle vuodelle 2019. Harkinnanvaraista korotusta haetaan lähes 100 miljoonaa euroa. Valtiovarainministeriöllä on myöntää korotettua valtionosuutta enintään 10 miljoonaa euroa.

Kuntakonsernien velkamäärä on yhteensä noin 36 miljardia euroa. Velkamäärässä ovat mukana valtavat suurten kaupunkien infrainvestoinnit, kuten muun muassa Länsimetro ja raitiotiet. Siinä ovat mukana myös sairaanhoitopiirien rakennushankkeet. Näihin investointeihin liittyy suuria odotuksia ja haasteita niin tuottavuuden kuin tehokkuudenkin osalta. Iso kysymys on, miten vaikutusarvioinneissa ja ennakoinnissa on onnistuttu ja miten pitkän takaisinmaksuajan omaavilla investoinneilla onnistutaan vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin. Omanlaisensa haasteen muodostavat myös ne investoinnit, joiden osalta hereillä oleva ja vastuullinen kuntapäätävä joutuu kysymään, onko investoinnille tulevina vuosina käyttöä ja onko sille maksajia, kun väki muuttaa pois, ikääntyy tai jää työttömäksi.

Arvoisat kuulijat,

Kunnat eriytyivät väestökehitykseltään, taloudeltaan ja toiminnaltaan mitattuina. Kyse ei ole siitä, että suurilla kaupungeilla menisi kaikilla mittareilla paremmin ja pienillä kunnilla huonommin. Meillä on pieniä kuntia, jotka pärjäävät ja isoja, joilla on ongelmia. Yritämme päästä kiinni eriytymisongelmaan kaikista kunnista tehtävällä tilannekuvalla, joka käsittelee kuntien taloutta, tehtäviä, toimintaa ja elinvoimaa kokonaisuutena. Tulemme syksyn aikana haastamaan myös kunnat mukaan tämän tilannekuvan valmisteluun.

Mielestäni myös kuntaliitoksia tarvitaan. Uskon kunnista löytyvän kykyä tehdä tarvittavat ratkaisut, jos kuntaliitos näyttää parhaalta ratkaisulta kuntalaisten palvelujen turvaamiseksi ja

talouden tasapainottamiseksi. Kuntaliitoksissakin on kyse alueen elinvoiman säilyttämisestä. Pakkoliitoksia en ole ajamassa, mutta selvitytän mitä mahdollisuuksia kuntien yhdistymisten tukemiseen olisi löydettävissä.

Hallitusohjelma antaa vakaat lähtökohdat kunnille. Hallitus on sitoutunut siihen, että kuntien tehtävät rahoitetaan kestävästi kuntien omilla verotuloilla sekä oikeudenmukaisella ja riittävällä valtion tuella. Hallitusohjelman mukaan väliaikaiset valtionosuusleikkaukset kunnille päättyvät ensi vuonna. Hallitus on sitoutunut myös siihen, että kuntien tehtäviä ja velvoitteita vähentävät, lisäävät tai laajentavat toimenpiteet kompensoidaan kunnille täysimääräisesti. Hallitus pyrkii omalla toiminnallaan takaamaan vakaan ja ennustettavan toimintaympäristön kunnille, jotta kunnilla on tilaa kehittää omaa elinvoimapolitiikkaansa.

Kolmantena suurena elinvoimateemaan liittyvänä aiheena nostaisin esiin kunnan pitovoiman. Mitä on se pitovoima, jota kunta voi edistää?

Nähdäkseni parhaat menestymisen mahdollisuudet ovat sellaisilla kunnilla, jotka pystyvät toimimaan seudullisesti tuloksellisessa ja hyvässä yhteistyössä, ja joissa päättäjät löytävät yhteiset sävelet suurissa kysymyksissä. Yksi hyvä esimerkki uuden yhteistyön virittämisestä elinvoiman lisäämiseksi jäi mieleeni viimeviikkoiselta Lappeenrannan reissulta. Lappeenrannan teknillinen yliopisto ja Saimaan sekä Lahden ammattikorkeakoulu ovat yhdistäneet toimintansa Lappeenrannan-Lahden teknilliseksi yliopistoksi. Lainsäädäntöä tai rakenteita ei ole tarvinnut muuttaa, eikä seiniä yhdistää, vaan yhteistyö perustuu sovittuun malliin, joka hyödyttää niin korkeakouluja, kaupunkeja kuin maakuntiakin.

Uusi korkeakoulu on varmasti alueellinen vetovoimatekijä, mutta toimenpiteet on aloitettu myös pitovoiman vahvistamiseksi. Kaupungit ovatkin käynnistäneet toimia, joilla vuorovaikutusta ja opiskelijoiden kytkentää paikallisiin työmarkkinoihin vahvistetaan ja tuetaan tutkimustiedon sekä muun osaamiseen siirtoa liiketoiminnaksi. Tulokset ovat olleet hyviä. Yrityshautomo ja -kiihdyttämö ovat jo nyt keskeisiä osia Lappeenrannan kaupungin elinvoimastrategiaa. Etelä-Karjalan kunnat ovat myös sitoutuneet palkkaamaan 30 korkeakouluharjoittelijaa jo aiemmin sovitun lisäksi.

Kyse ei ole vain kaupunkien ja yliopiston toimenpiteiden kohdentamisesta suomalaistaustaisiin opiskelijoihin. Lappeenrannan-Lahden teknillisen yliopiston uusista maisteriopiskelijoista yli 30 % tulee tällä hetkellä ulkomailta. Näistä 71 % on ilmoittanut haluavansa valmistuttuaan jäädä työskentelemään Suomeen, mutta vain harva kuitenkaan tänne työllistyy. Ulkomaisten opiskelijoiden juurruttaminen suomalaiseen työelämään on keskeistä kasvattaaksemme osaamispotentiaalia ja vastataksemme alati kiihtyvään työvoimapulaan. Meillä ei ole myöskään varaa kouluttaa ihmisiä ja päästää heidät korkeakoulututkinto taskussa muualle.

Lappeenrannan ja Lahden kaltaisia, rajat ylittäviä ja yhteisen hyödyn löytämiseen perustuvia esimerkkejä kuulen mielelläni kuntakentältä lisää.

Hyvät kuntapäättäjät,

Hallitusohjelma tunnustaa ja tunnistaa hyvin moninaiset kunnat. Hallituksen tavoitteena on huolehtia elämisen ja yrittämisen edellytyksistä koko Suomessa alueiden ja kaupunkien tarpeet

huomioiden, on kyseessä sitten metropolialue, yli 100 000 asukkaan suuret kaupungit, yliopistokaupungit, keskisuuret maakuntakeskuksien kaupunkiseudut, seutukaupungit tai harvaan asutut alueet.

Tosiasiat tunnustava kunta- ja aluepolitiikka tunnistaa myös kaupunkien roolin Suomen kasvun keskittyminä. Kaupungistumistrendiä ei käännetä vastakkainasettelulla, vaan meidän tulee hyödyntää sen tuomat mahdollisuudet sekä kaupungeissa että maaseudulla. Kaupunkipolitiikka huomioi eri kokoiset kaupungit, niiden erilaiset kehitysedellytykset ja tarvittavat toimenpiteet. Suurten kaupunkien erityisiä kysymyksiä ovat asumiseen, joukkoliikenteeseen, maahanmuuttoon sekä segregaatioon ja syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvät kysymykset. Näihin vastaamme muun muassa MAL-sopimuksilla, kasvusopimuksilla, sosiaalisesti kestäväällä asuntopolitiikalla ja lähiöohjelman toimenpiteillä. Yliopistokaupunkeihin satsattavin TKI-panostuksin luomme paremmat edellytykset globaalisti kilpailukykyisille ekosysteemeille. Aloitamme seutukaupunkiohjelman toimeenpanon ja tuemme seutukaupunkien yhteisten kehittämisstrategioiden laadintaa ja verkostomaista toimintaa.

Paljon puhuttu kumppanuus ja sopimuksellisuus valtion ja kuntien välillä on voimistumassa. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat jo mainitut MAL-sopimukset, kasvusopimukset ja muut yhteistyömuodot, jotka ovat enemmän kumppanuutta kuin perinteistä valtion kuntiin kohdistamaa ohjausta. Sopimuksellisuus tarkoittaa pitkäjänteistä molemmin puoleista sitoutumista, vaikuttavimpien keinojen etsimistä ja myös jatkuvaa yhteiskehittämistä. Kunta- ja kaupunkipolitiikka ovat mitä suurimmissa määrin eri hallinnonalojen välistä yhteistyöpolitiikkaa.

Erialaisten ja erikokoisten kuntien ja kaupunkien huomioon ottaminen varmistaa monimuotoisemman ja laajemman kasvun ja elinvoimaisuuden säilymisen Suomessa. Tätä työtä hallitus haluaa jatkaa yhdessä kuntien kanssa.